

Kamp Vught
1943-1944

**het feit
van overleven
verplicht**

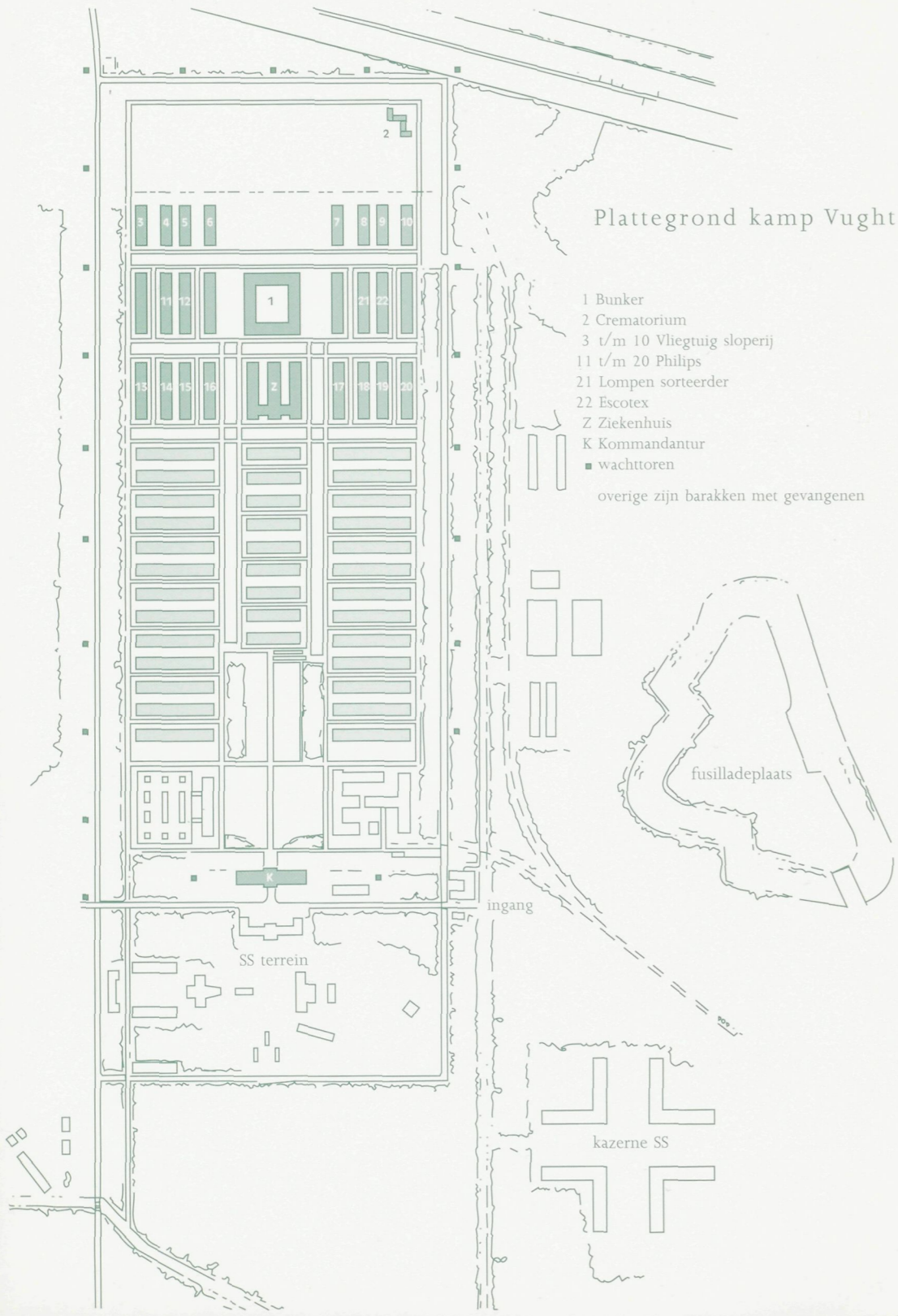
Hetty Voûte

Het feit
van overleven
verplicht

zie binnenzijde omslag

Nationaal monument kamp Vught

Plattegrond kamp Vught

- 1 Bunker
 - 2 Crematorium
 - 3 t/m 10 Vliegtuig sloperij
 - 11 t/m 20 Philips
 - 21 Lompen sorteerder
 - 22 Escotex
 - Z Ziekenhuis
 - K Kommandantur
 - wachttorens
- overige zijn barakken met gevangenen

Het feit van overleven verplicht

Nationaal monument kamp Vught

CIP gegevens Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

Voûte, Hetty

Het feit van overleven verplicht : namenwand in crematorium Vught/ Hetty Voûte. - Amsterdam : Stichting Vriendenkring Nationaal Monument Kamp Vught. - Ill.

ISBN 90-800656-3-3 geb.

Trefw.: crematorium (Vught) / Vught (concentratiekamp).

© Stichting Vriendenkring Nationaal Monument Kamp Vught, Amsterdam 1993

Onderzoek en tekst: Hetty Voûte

Layout en ontwerp namenwand: Goldhoorn & van Rosmalen bno

Druk: Drukkerij De Bevrijding

Achtergrond van de namenwand

Eénentwintig lange maanden heeft concentratiekamp Vught bestaan. Tussen januari 1943 en september 1944 vonden op deze plek zevenhonderd zevenenveertig mensen de dood. Eénentwintig glazen platen met de namen en de data waarop al deze mannen, vrouwen en kinderen stierven vormen dan ook het symbool voor de terreurdaden die hier vijftig jaar geleden onder de nazi-dictatuur werden gepleegd. Nog altijd leeft in hun gezinnen en hun families het verdriet om het verlies van dierbaren van wie toen geen afscheid genomen kon worden.

“Het feit van overleven verplicht”. Die zin schreef IKON-journalist Koos Koster in een van zijn laatste brieven. In 1982 werd hij samen met drie van zijn collega's vermoord. Koos Koster beschouwde het als zijn levenstaak verslag te doen van de gewelddadige regimes in verschillende landen in Zuid-Amerika.

Uit de strekking van zijn woorden, die zijn opgenomen aan de zijkant van dit monument, kwam de behoefte voort de namen van de slachtoffers van concentratiekamp Vught vast te leggen. Ter nagedachtenis aan hen en opdat wij niet vergeten. Laat iedereen die hier hun namen leest, zich ervan bewust zijn dat hij of zij leeft mede dank zij het offer dat deze mensen brachten in een tijd dat in West Europa de meest fundamentele mensenrechten werden vertrapt. Wij die het grote voorrecht genieten om in vrijheid te leven, zijn het aan hen verplicht ons te blijven inzetten om een dergelijk kwaad waar ook ter wereld te bestrijden.

Ontstaan van het kamp

In het voorjaar van 1942 werd met de bouw van kamp Vught een aanvang gemaakt. Een grote poort markeerde de ingang, zoals bij alle concentratiekampen aangelegd onder het nazi-regime. Als eerste verrezen de onderkomens voor de SS-kommando en die van de Kommandantur, de administratie. Toen op 13 januari 1943 de eerste groep gevangenen het kamp binnenkwam, waren hun barakken nog niet af. Er zat geen glas in de ramen, het keukengebouw was niet klaar, er waren geen matrassen of dekens, en het allerergste: er was geen goed drinkwater.

De eerste groep van tweehonderdvijftig gevangenen was afkomstig uit het PDA: het Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort. Drie dagen later, op 16 januari 1943, arriveerden nog eens duizend mensen. Ze strompelden van het station Vught naar het kamp. Ooggetuigen spreken van een groep afgebeulde en ondervoede mannen. Desondanks kregen zij de taak zelf hun barakken af te bouwen.

Ereveld met de asputten

Op dezelfde dag kwam ook het eerste transport joden naar Vught. De groep bestond uit ruim vierhonderd mannen, vrouwen en kinderen uit de Hollandse Schouwburg, de verzamelplaats van joden in Amsterdam. Zij hadden voorlopig 'vrijstelling' gekregen van deportatie omdat zij nog 'bruikbaar' waren voor het arbeidsproces. 'Gesperd' noemden de nazi's dat in die tijd. Veel had de bureaucratische maatregel niet om het lijf. Zij allen zouden vanuit Vught worden doorgestuurd naar de vernietigingskampen in Polen. Een paar weken later al, eind januari 1943, vond het allereerste transport plaats.

Onder deze eerste groep joodse gevangenen viel ook het eerste slachtoffer van kamp Vught. Een tachtigjarige man kon het marstempo vanaf het station niet bijhouden en zakte onderweg in elkaar. Als enige van alle doden van concentratiekamp Vught werd zijn lichaam bijgezet op de joodse begraafplaats. Alle andere slachtoffers zouden binnen het kamp zelf worden begraven. Later, toen er in kamp Vught een crematorium was gebouwd, werden ook hun lichamen alsnog verast. De as werd verstrooid achter het crematorium. Tegenwoordig is op die plek een 'ereveld' aangelegd. Op een simpele bank bestaat er de mogelijkheid om in alle rust de doden van Vught te herdenken.

De kampbewoners

In het kamp waren de voorzieningen voor joden en niet-joden identiek. De barakken lagen in twee rijen naast elkaar. Desondanks waren ze gescheiden door prikkeldraad. In feite bestonden er dan ook twee kampen.

Voor de Tweede Wereldoorlog was er geen verschil tussen joodse en niet-joodse Nederlanders. Onder de dictatuur van Hitler werd dat onderscheid door middel van geweld en door middel van allerlei wettelijke maatregelen ingevoerd. Ook in Vught was het onderscheid duidelijk zichtbaar.

In het PDL, het Polizeiliches Durchgangslager zaten de gevangenen die vanwege hun verzetsdaden of vanwege hun politieke opvattingen waren gearresteerd. In het JDL, het Juden Durchgangslager bevonden zich de joden. Zij waren puur en alleen vanwege hun afkomst opgepakt. Daarnaast diende Vught ook voor joodse strafgevangenen: mensen die middels onderduik aan de deportaties hadden proberen te ontkomen, of die vanwege hun verzetsdaden waren gearresteerd. Zij waren ondergebracht in het PDL.

Alle strafgevangenen droegen de dunne, bekende streepjespakken. Hun hoofd was kaalgeschoren en ze liepen rond op klompen. De joden mochten voorlopig hun eigen kleren dragen. Niemand werd kaalgeschoren. Maar de dood woedde zonder onderscheid en hun overlijden werd in één en het zelfde register opgetekend. Op de wand zijn alle namen van de slachtoffers dan ook chronologisch opgenomen aan de hand van de overlijdensdata.

De grafiek van de data geeft tegelijkertijd een haarscherp beeld van de omstandigheden in kamp Vught (zie hiervoor de binnenzijde van de achterflap).

In de eerste twee maanden, januari en februari 1943, sterven er vooral veel strafgevangenen. Het merendeel van hen had al maanden in concentratiekamp Amersfoort gezeten. Ze kwamen ziek en ondervoed binnen.

Tussen maart en april 1943 vallen er vooral onder de joden veel slachtoffers. Omdat zij zonder onderscheid werden opgepakt, hadden vooral de jongste en de oudste bewoners (het oudste slachtoffer was 94

Een van de 30 wachttorens die rond het kamp stonden opgesteld

jaar; de jongste maar enkele weken) maar weinig kans de barre omstandigheden in het kamp nog langer te overleven.

De uitschieters in september en oktober 1943 markeren het gewelddadige sterven van een groep Belgische gevangenen.

In januari 1944 komen tien vrouwen in de bunker om. Vanaf juni 1944 beginnen de fusillades van de gevangenen die in juli en augustus en in de zes eerste dagen van september 1944 tot monsterachtige getallen uitgroeien.

Zo schrijft in deze grafiek elke groep zijn eigen geschiedenis. In totaal zijn op deze wand de namen opgenomen van zeventien-veertig slachtoffers: tweehonderd zevenendertig gevangenen bezweken aan ziektes, verwondingen of ondervoeding; honderd zevenenveertig mannen, vrouwen en kinderen kwamen om in het joodse deel van het kamp en driehonderd drieenzestig gevangenen kwamen op een gewelddadige manier om het leven.

Het crematorium

De sterftcijfers

Januari 1943

In januari, een week na de aankomst van de eerste gevangenen, zijn er al tweeëntwintig van hen aan uitputting, ziektes, verwondingen of ondervoeding bezweken. Voor het einde van de maand zijn dit er achtenzestig. Onder hen acht mensen uit het JDL. Vooral de oudere mensen overleven de zeer slechte levensomstandigheden van het kamp niet.

Februari 1943

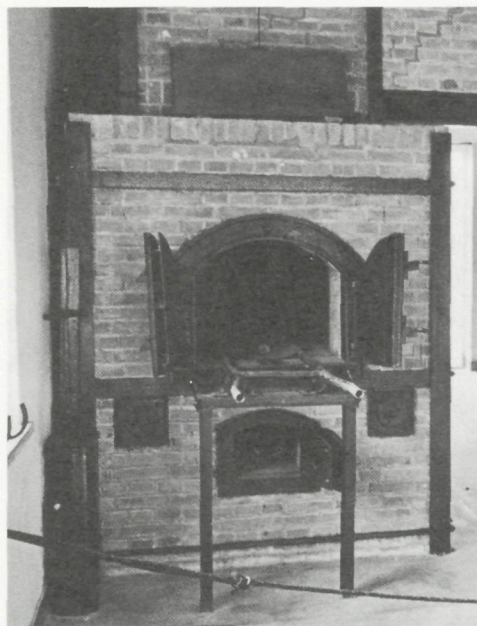
Aan het einde van deze maand bevinden zich drieduizend gevangenen in het PDL en even zoveel in het JDL. Alleen al de maand februari telt ruim honderd doden, grotendeels veroorzaakt door de barre omstandigheden in het kamp. Aan het einde van de maand komt er verbetering in het drinkwater dat nu bruikbaar wordt zonder er onmiddellijk ziek van te worden. Ook dringt het tot de gevangenen en de buitenwereld door dat er voedselpakketten naar Vught kunnen worden gestuurd. Dit betekent een zeer welkome aanvulling op het slechte kampeten en verbetert de levensomstandigheden iets. In het joodse deel van het kamp blijft de situatie echter bedroevend. Elke week worden er groepen op transport gestuurd naar de vernietingskampen, en elke week komen er nieuwe groepen gevangenen aan. Het betreft vooral joden uit de provincie. Voor hen arriveren er geen voedselpakketten van buiten het kamp; er is nauwelijks of geen familie in vrijheid achtergebleven.

Maart 1943

Er sterven deze maand drieëndertig mensen. Negen van hen in het JDL, vierentwintig in het 'Schutshafllager'. De erbarmelijke toestand waarin deze groep uit kamp Amersfoort in Vught is gearriveerd wordt hen noodlottig.

April 1943

Het sterftcijfer onder de gevangenen daalt. Deze maand betreft het tien, voornamelijk oudere mannen. In het JDL daarentegen is onder de kinde-

Nadat de doden verbrand waren werd hun as naast het crematorium verstrooid.

bevinden zich negenduizend joden in het kamp, het grootste aantal dat er ooit verbleef. Op 7 en 8 mei worden nagenoeg alle ouden van dagen en alle gezinnen met kleine kinderen via Westerbork doorgestuurd naar vernietigingskamp Auschwitz.

Mei 1943

Nog vóór de massale transporten van de joodse gevangenen, sterven vierendertig van hen, waaronder zestien hoogbejaarden. Opnieuw gaan er achttien kinderen dood, de meesten zijn baby's van nog maar enkele maanden oud. In het 'Schutzhaftlager' bezwijken acht, merendeels oudere gevangenen.

ren een mazelenepidemie uitgebroken. De hygiënische omstandigheden in het kamp zijn zeer slecht, evenals de medische voorzieningen. Veel kinderen lopen longontsteking op. Achttien kinderen sterven; de meesten zijn jonger dan één jaar. Ook de ouderen zijn naar mate de situatie langer duurt steeds minder opgewassen tegen dit leven. Onder de achtentwintig volwassenen die er deze maand sterven bevinden zich énéntwintig vrouwen tussen de zeventig en tachtig jaar oud. Enkelen zijn nog ouder.

Dit hoge sterftepercentage bevalt de SS-kampleiding niet. Vught moet in de ogen van de buitenwereld een 'modelkamp' worden. De leiding zint op een 'oplossing'. Begin mei

Begin juni besluit de SS opnieuw maatregelen te nemen om het sterftecijfer van Vught omlaag te brengen. Op 6 juni worden alle zuigelingen en kleuters met hun moeders op transport gestuurd. Op 7 juni volgen alle kinderen van vier tot zestien jaar, al dan niet met hun ouders. In het kamp is de verslagenheid groot. De wreedheid van deze maatregel – door allen van zo dichtbij meegemaakt – maakt op de achterblijvers een onuitwisbare indruk.

Alleen de joden die werken en nog 'van nut' zijn mogen voorlopig blijven. De SS bereikt hiermee dat het massale sterven van joden in Vught wordt verplaatst naar de vernietigingskampen in Oost-Europa.

Juni 1943

Vóór het vertrek van de transporten op 6 en 7 juni 1943 sterven nog eens vijf kinderen en een oude vrouw, later nog een man. In het JDL moeten alle eigen kleren worden ingeleverd. Joden en niet-joden lopen nu in dezelfde kampkleding, maar desondanks blijven het twee gescheiden werelden.

In het JDL overheerst de angst voor het dreigende transport en het verdriet over het verlies van dierbaren. Bij de overige gevangenen overheerst een houding van verzet, aangemoedigd door de contacten met de wereld buiten het kamp.

Vught is nu een min of meer goed georganiseerd 'werkkamp' geworden met onder andere een 'drukkers-kommando', een joods bont- en confectiebedrijf 'Escotex', een 'Luftwaffen-kommando' waar neergestorte vliegtuigen gesloopt worden, en het 'Philips-kommando', waar radio's, knijpkatten et cetera worden gemaakt. Deze maand komt het ziekenhuis klaar, dat mede dankzij Philips goed wordt uitgerust. In de komende maanden is het sterftecijfer dan ook relatief laag.

Juli 1943

Zes doden, waarvan drie in het JDL. Onder hen één kind.

Augustus 1943

Eén sterfgeval.

September 1943

September telt negen slachtoffers, waarvan enkele in de zogenaamde 'Aussenkommando's'. Buiten het kamp, bij gevaarlijke werkzaamheden zoals de aanleg van vliegvelden, tankgrachten of verdedigingswerken, worden tientallen gevangenen door de SS-leiding als werkkrachten ingezet.

Daarnaast komen er éérentwintig ter dood veroordeelde Belgische verzetsstrijders naar Vught. Waarom is onduidelijk. Zij worden in twee groepen terecht gesteld door middel van de strop. Het totale sterftecijfer komt die maand daarmee op dertig mensen.

Oktober 1943

Opnieuw komen er zes Belgische gevangenen naar Vught om hier op dezelfde manier als hun landgenoten terecht gesteld te worden. Het sterftecijfer van deze maand is tien.

November 1943

Het kampleven eist zeven mensenlevens.

December 1943

Vier doden.

Januari 1944

Op 15 januari worden vierenzeventig vrouwen voor straf opgesloten in een zeer kleine cel in 'de bunker', de cellulaire gevangenis op het kampterrein. Ze hadden zich solidair verklaard met de vrouw die een andere vrouwelijke gevangene, een verraadster, had aangevallen en die daarvoor door de kampleiding werd bestraft. De celdeur blijft veertien uur onafgebroken dicht. In de ochtend van 16 januari blijken tien vrouwen de marteling niet te hebben overleefd. Ze komen door verstikking om het leven.

Die maand sterven daarnaast nog eens negen mensen. Van twee van hen heet het dat zij 'auf der Flucht erschossen' zijn. Die aanduiding wordt door de kampleiding even zo vaak voor werkelijke vlucht pogingen gebruikt, als voor macabere 'spelletjes' van de bewakers.

Februari 1944

Opnieuw sterven er drie gevangenen.

Maart 1944

Vier slachtoffers.

April 1944

Twee doden.

Mei 1944

Drie sterfgevallen. Onder hen een vrouw die alsnog sterft aan de gevolgen van de beruchte 'bunkernacht'. Het elfde slachtoffer. Zij was het derde – joodse – slachtoffer van deze martelpraktijk.

Juni 1944

Alle joden die op dat moment nog in het kamp verblijven worden in deze maand op transport gesteld. In het kamp zelf sterven vijf gevangenen, waaronder een vrouw die zelf de dood verkiest. Een verzetsstrijder wordt zo zwaar gewond het kamp binnengebracht, dat hij een dag later bezwijkt.

In deze maand wordt voor het eerst in de geschiedenis van het kamp Vught een gevangene gefusilleerd. De sabotage die hij pleegde – hij sneed een drijfriem door van een van de machines op de werkafdeling van Philips in het kamp – werd ontdekt.

Later die maand worden in het kamp opnieuw vijf mensen doodgeschoten, allen politiemensen die hulp hadden verleend aan onderduikorganisaties.

Juli 1944

Deze maand worden vijftientwintig mannen gefusilleerd. De meesten van hen behoren tot de groep van vijftienhonderd verzetsmensen die op 6 juni, vanwege de ontruiming van de gevangenis in Scheveningen, naar Vught waren gebracht. Ze werden streng geïsoleerd in aparte 'Scheveningen barakken' of in 'de bunker'.

Op Lunet II was in de oorlog door de Duitsers een fusilladeplaats ingericht. De Lunetten in Vught maakten deel uit van een legerplaats, die in opdracht van Koning Willem II tussen 1844 en 1846 rondom Den Bosch werd gebouwd. De verdedigingswerken (acht stuks) dienden om Den Bosch te verdedigen bij een eventuele inval vanuit België, dat in 1839 van Nederland was afgescheiden.

Een gevangenen wordt doodgeschoten op de twaalfde juli, drie op de éénentwintigste juli, vijf op de vijftentwintigste juli en zestien gevangenen op de negentwintigste juli.

Augustus 1944

In augustus 1944 komen vijf gevangenen om bij een 'Fliegerangriff', een luchtaanval op vliegveld Gilze-Rijen. Zij waren daar aan het werk, op een zogenaamd Aussenkommando. Hun lichamen werden naar Vught gebracht en daar gecremeerd. Twee Belgen die tijdens de luchtaanval gewond raakten sterven een paar dagen later in het kamp.

Daarnaast worden er deze maand honderd vierenvijftig mensen gefusilleerd. Eén op de tweede augustus, elf op de vierde augustus, achttien op de negende augustus, achttien op de tiende augustus, vierendertig op de elfde augustus, veertien op de achttiende augustus, twaalf op de negentiende augustus, drieëntwintig op de tweeëntwintigste augustus en drieëntwintig op de dertigste augustus. Hitler heeft het bevel gegeven dat saboteurs zonder vorm van proces ter dood gebracht moeten worden. Zijn opdracht wordt door de SS-kamplering maar al te graag opgevolgd.

September 1944

De laatste maand van kamp Vught is één van de meest dramatische uit haar geschiedenis. Het geschut van de geallieerde troepen is duidelijk hoorbaar; maar daaroverheen ratelen de Duitse mitrailleurs. De inwoners van het kamp leven in bange spanning. Hoe velen zullen er nog vermoord worden? Waar blijft de redding van buitenaf? Zullen de geallieerden werkelijk komen om hen te bevrijden?

Vandaag de dag weten we dat alleen al in de eerste zes dagen van september honderd drieëndertig gevangen werden gefusilleerd. Zelfs op de zesde dag van september, toen de SS in allerijl het kamp ontruimde en de gevangenen in beestenwagens gepropt klaarstonden voor vervoer naar Duitsland, ging het moorden door.

Een poging om van buitenaf de transporten van de gevangen tegen te houden mislukt. Vier mannen die geprobeerd hadden de spoorrails onklaar te maken worden betrapt. Ze worden overgebracht naar Vught en

op 8 september geëxecuteerd. Op zestien september worden nogmaals vier mannen terecht gesteld op de fusilladeplaats. Zij hadden nooit gevangen gezeten in het kamp zelf, maar kwamen uit de gevangenis in Den Bosch. Ook hun namen zijn op de wand opgetekend.

Pas op 26 oktober 1943 wordt de stad Vught bevrijd. De achtentwintig honderd mannen en ruim zeshonderdvijftig vrouwen die op 5 en 6 september werden afgevoerd, kwamen in concentratiekampen in Duitsland terecht, de mannen in Sachsenhausen en de vrouwen in Ravensbrück. Zij hadden de vuurmonden van de geallieerde troepen gehoord en leefden in de optimistische verwachting dat de oorlog snel afgelopen zou zijn.

In werkelijkheid zou de bevrijding nog maanden op zich laten wachten. Honderden gevangenen van het voormalige kamp Vught stierven voor die tijd aan honger, ziektes, verwondingen of martelingen. Ook voor hen kwam het einde van de Tweede Wereldoorlog te laat.

kijk
't is veel erger
dan je denkt
als je denkt
is 't nog erger

Bert Schierbeek

Verantwoording van de namenlijst

Wanneer de sterftecijfers of de wreedheden die werden bedreven in concentratiekamp Vught worden afgezet tegen de massale gruweldaden in de vernietigingskampen in Duitsland of Polen, bekruipt je een gevoel van onmacht. En toch: is de dood van één mens, gestorven vanwege zijn politiek opvattingen of zijn afkomst, anders of minder erg dan de dood van twee mensen, of honderd mensen, of vier miljoen? Desondanks lijkt de macht van het getal de verklaring voor het feit dat het zo veel jaren heeft geduurd voordat deze namenwand tot stand kwam. Er lijkt schaamte te hebben bestaan de zeshonderd zeventienveertig slachtoffers van Vught te herdenken, waar elders in Europa in één kamp honderdduizenden mensen de dood vonden.

In maart 1991 publiceerde Kees Verhey "Enig onderzoek met betrekking tot het voormalig 'Konzentrationslager Herzogenbusch' te Vught en de executie van verzetsmensen op de Vughter Heide (Lunet II)". Deze brochure en het door hem aangelegde kaartstelsel van slachtoffers werd aanleiding en uitgangspunt voor verder onderzoek. Hij attendeerde op het bestaan van het 'Sterbebuch des Standesbeamte in Vught', aanwezig in het archief van de gemeente Vught. Dat exemplaar bevat echter alleen de namen van de slachtoffers uit 1944. Uiteindelijk werd het 'Sterbebuch' uit 1943 teruggevonden, momenteel aanwezig op het Standesamt in Berlijn. Op dit moment wordt geprobeerd dit register ondergebracht te krijgen in het archief van de gemeente Vught, waar het naar het gevoel van velen thuishoort.

Wat houdt een "Sterbebuch" in en hoe kwam het tot stand?

Vanaf het ogenblik dat het kamp Vught zijn eerste gevangenen insloot, werd er een 'Deutsche Standesbeamte' in Vught geplaatst, een beambte van de Duitse burgerlijke stand. Hij moest van iedere gevangene die stierf met grote nauwkeurigheid naam, laatste adres, datum en uur van overlijden noteren, en de geboortedatum en plaats, de namen van vader en moeder en zelfs eventueel de naam en voornaam van echtgenoot of echtgenote. Een deel van de gegevens kwam ongetwijfeld uit de admini-

Nr. II, 138

C'

Vught, den 8. September 1944
Der Beamte Antonius, Gerardus, Johannes - - - -
E l s k a m p - - - - , evangelisch - - - - -
wohnhaft in Zeist, Banweg 10 - - - - -
ist am 4. September 1944 um 19 Uhr 30 Minuten
in Vught, Boschlaan 6 - - - - - verstorben.
D. er Verstorbene war geboren am 22. April 1895 - - - - -
in Leiden. - - - - -
(Standesamt - - - - - Nr. - - - - -)
Vater: Hendrik, Jan Elskamp, Kutscher, wohnhaft in
's-Gravenhage. - - - - -
Mutter: Wilhelmina, Sophia Elskamp, geborene - - - - -
Vermeulen, wohnhaft in 's-Gravenhage. - - - - -
D. er Verstorbene war ~~nicht~~ verheiratet mit der Treintje - - - - -
Elskamp, geborenen Verhorst, wohnhaft in Zeist. - - - - -

Eingetragen auf mündliche - schriftliche - Anzeige des Arztes - - - - -
Doktor Fischer. - - - - -
D. er Anzeigende ist dem Standesbeamten bekannt. - - - - -

Vorgelesen, genehmigt und - - - - - unterschrieben

Die Obereinstimmung mit dem
Erstbuch wird beglaubigt. - - - - - Dr Fischer - - - - -

Vught, den 8.9. 1944
Der Standesbeamte
  Standesbeamte
Gørgens

Todesursache:

Eheschließung der Verstorbenen am 1.5.1923 in Voorschoten.

(Standesamt - - - - - Nr. - - - - -).

Beurkundung

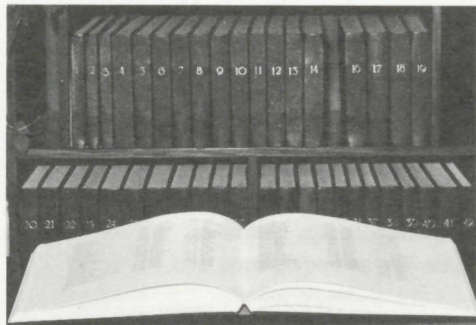
stratie van de Kommandantur, waar iedere gevangene bij binnenkomst zo volledig mogelijk werd geadministreerd.

Het blad waarop de Standesbeamte zijn gegevens noteerde heet een 'Beurkundung', een akte. Het boek waarin deze akten losbladig zijn samengevoegd: 'Das Sterbebuch'.

Zowel over het jaar 1943 als over 1944 zijn niet alle akten bewaard gebleven. Maar op de boeken bestaat een index, waarop alle namen alfabetisch voorkomen. Deze namen werden allen gecontroleerd. Achteraf bleek dat welhaast een onmogelijke opgave. Tientallen namen behoren toe aan mannen en vrouwen die nooit in Vught gevangen zijn geweest maar die allen in Westerbork of in Amersfoort zijn gestorven. Waarom zij desondanks in het 'Sterbebuch' van Vught opgenomen zijn zal wel altijd een raadsel blijven.

Naast de administratie van de SS zelf, is gebruik gemaakt van een klein, met de hand geschreven boekje dat zich in de archieven van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) bevindt. Uit een van de interviews die mevrouw A. Hiemstra-Timmenga direkt na de oorlog hield met ex-gevangenen over de situatie in kamp Vught, blijkt dat dit boekje van de hand van Chris van der Putte is. Hij, zelf een gevangene, kwam op 16 januari 1943 in Vught terecht. Hij werd te werk gesteld in de 'ziekenbarak', waar op dat moment geen andere voorzieningen waren dan een doosje met aspirientjes, een schaar en wat verbandgaas. Hij besefte hoe belangrijk het was om alle sterfgevallen te noteren. De briefjes die de Lagerarzt moest teken bij een sterfgeval en die in zesvoud werden doorgezonden naar onder meer de Kommandantur, der Leiter des Krematoriums, die Effektenkammer (de plaats waar de eigendommen van de gevangenen werden bewaakt) die Häftlingenschreibstube (de gevangenenadministratie) vormden kennelijk zijn informatiebron. Behalve namen en data tekende Van der Putte ook de groep waartoe zij behoorden op en hun geloof. Van januari 1943 tot en met september 1944 is het boekje in hetzelfde, rustige handschrift bijgehouden. Bij de geschreven namen van de doden in januari 1944 is te zien dat de tien vrouwen die in de nacht van de bunkermoord omkwamen niet onmiddellijk officieel wer-

den geregistreerd. Van der Putte vult pas later hun namen in op een plaats die hij daarvoor had opengelaten.

De Gedenkboeken (42 delen) van de Oorlogsgravenstichting.

Behalve van deze namenlijsten, werd gebruik gemaakt van diverse archiefstukken aanwezig bij het RIOD. Ondermeer het inschrijfboek van de Scheveningse gevangenis, dat mee kwam naar kamp Vught toen die gevangenis ontruimd werd. In dit boek is met behulp van een klein kruisje aangegeven dat een gevangen is gefusilleerd (officieel was deze aantekening niet toegestaan).

Daarnaast heeft de Oorlogsgra-

venstichting op een wel heel bijzondere wijze dit project begeleid. Alle namen die zijn verzameld werden door de Stichting nagetrokken en gecontroleerd op juistheid van data en spelling. Ook voor hen leverde dat nieuwe namen en gegevens op. In deel zesendertig van hun dodenboeken staan onder andere alle namen van hen die in kamp Vught omkwamen. Binnenkort komt deel drieënveertig uit, met daarin aanvullingen en rectificaties, ook van kamp Vught.

Over de groep Belgische gevangenen werden zowel inlichtingen verkregen bij het RIOD als bij de 'Nationale Vriendenkring der Politieke Gevangenen in België.' Uit verschillende getuigenverklaringen staat vast dat deze groepen gevangenen alle in Vught ter dood werden gebracht. Uit officiële Duitse bron kon desondanks geen bevestiging worden gekregen. Ook hun namen zijn opgenomen op deze namenwand.

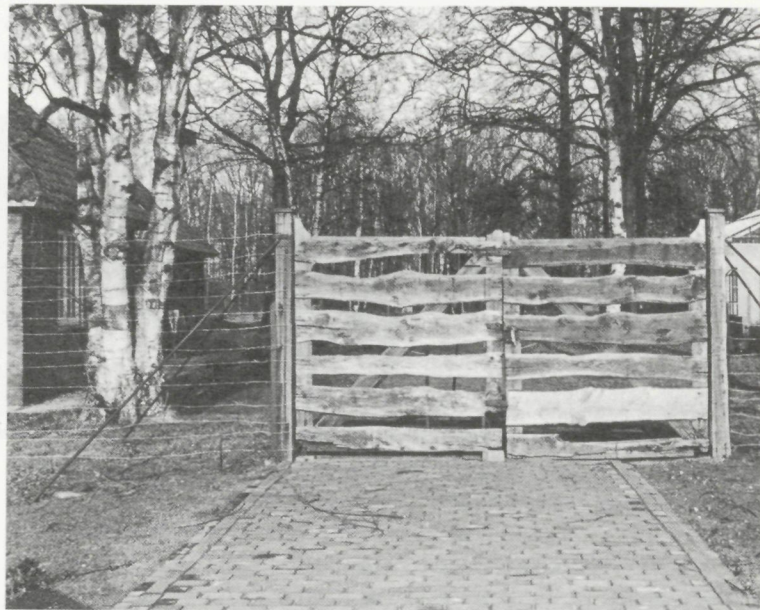
Een ander punt van onzekerheid vormden de zogenaamde Aussenkommando's. Vanaf februari 1943 werden tientallen gevangenen ingezet bij de uitbreiding van vliegvelden als Deelen, Venlo, Welschap en Gilze-Rijen. Deze kommando's werden zelfs Himmelfahrtkommandos genoemd,

vanwege de verschillende luchtaanvallen en dientengevolge het extreem grote gevaar. Ook werden er tankgrachten aangelegd (Moerdijk) en verdedigingswerken (Roosendaal).

Toch namen veel gevangenen vrijwillig dienst in de Aussenkommando's omdat op die manier de mogelijkheid tot ontvluchten bestond. Inderdaad hebben tientallen van hen weten te ontvluchten. Echter: zeven gevangenen werden 'op de vlucht doodgeschoten', vijftien anderen later weer gearresteerd. Zij die omkwamen werden soms teruggebracht naar kamp Vught om daar gecremeerd te worden. Maar of dat bij alle gevangenen van de Aussenkommando's is gebeurd, staat niet vast.

Uit deze nieuwe lijst van slachtoffers van kamp Vught, blijkt de onvolledigheid van de bestaande lijsten. Niet alle namen komen voor in het boekje van Chris van der Putte; niet alle namen komen voor op het monument voor de gefusilleerden; en niet alle namen komen voor in deel zes en dertig van de boeken van de Oorlogsgravenstichting. Zelfs de toch als zo betrouwbaar en pijnlijk nauwkeurig bekende staande Duitse nazibureaucratie blijkt niet compleet.

Is deze nieuwe lijst volledig? Voorzover kon worden nagegaan wel, maar ook deze lijst blijft mensenwerk. Alle informatie die kon worden verkregen via literatuur over illegaliteit en verzet is verwerkt. Evenals de aanvullingen uit de archieven van RIOD, Oorlogsgravenstichting, de gemeentelijke archieven in Vught, de archieven van Westerbork en uit archieven in België en Duitsland. Zonder de hulp van al deze instanties en die van particulieren zoals mevrouw A. Hiemstra-Timmenga was het onmogelijk geweest deze lijst samen te stellen.

Het authentieke hek, de afsluiting van het crematorium terrein.

Naschrift:

Wat zich vijftig jaar geleden in de chaos van oorlog en concentratiekampen heeft afgespeeld leek voor ons gevangenen onnaspeurbaar. Zonder aanwijsbare lijn werd er over leven en dood beschikt. Des te verwonderlijker te ontdekken dat praktisch alles door de Duitsers haarfijn en nauwkeurig werd geadmistreerd. Voor hen was het dus geen chaos en wat ons willekeurig toescheen paste in hun schema en hun plan.

Voor ons, die in latere maanden ook de massale gruweldaden van de concentratiekampen in Duitsland en Polen hebben moeten ondergaan, leek Vught achteraf een kamp met een betrekkelijk licht regime. Maar toch... Honderden van ons lieten hier het leven. Wij moeten dat op deze plek blijven gedenken. Het feit van overleven verplicht.

Amsterdam, mei 1993.

Inhoud

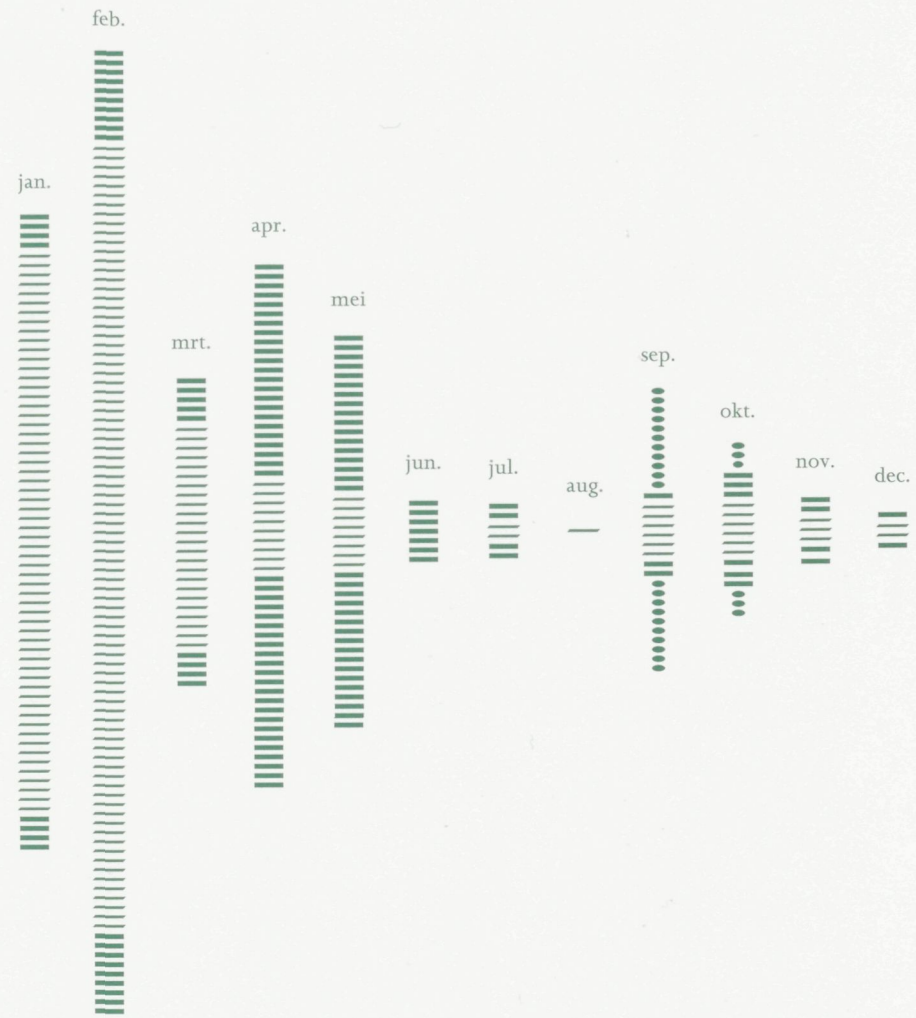
Achtergrond van de namenwand	3
Ontstaan van het kamp	4
De kampbewoners	6
De sterftcijfers	9
Verantwoording van de namenlijst	17
Naschrift	23

zie binnenzijde omslag

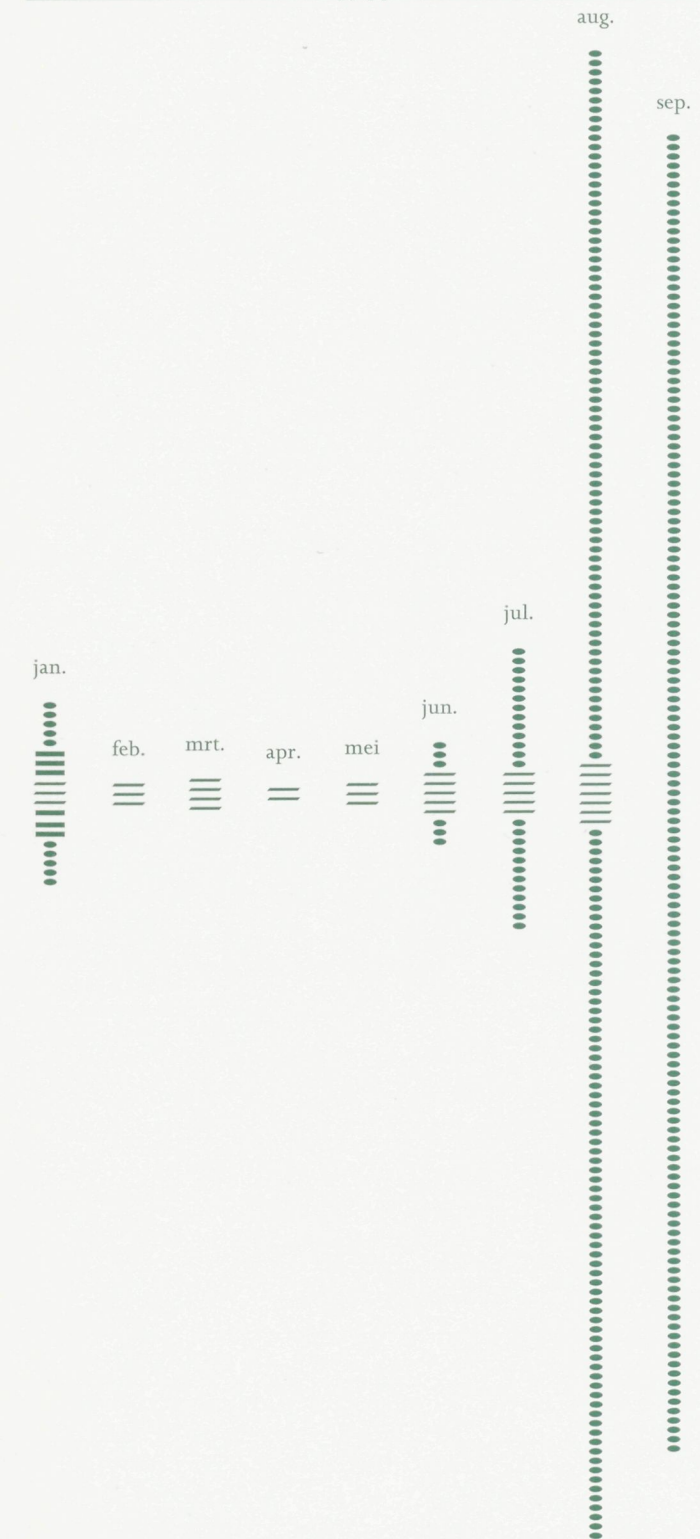
Inhoud

Achtergrond van de namenwand 3
 Ontstaan van het kamp 4
 De kampbewoners 6
 De sterftecijfers 9
 Verantwoording van de namenlijst 17
 Naschrift 23

1943

1944

— Slachtoffers in J.D.L.
 — Slachtoffers in het kamp
 • Gewelddadig omgekomen

RESTANT/2E HANDS

€1,00

